

SEPPO SUHONEN 60-VUOTIAS

*Valokuva Pertti Virtaranta.
SKS, Kansanrunousarkisto.*

Jos kalenteria ei olisi, tuskin kukaan ajattelisi, että Helsingin yliopiston itämerensuomalaisten kielten professori, suomalais-ugrilaisen laitoksen ja Suomalais-Ugriilaisen Seuran esimies ja ansiokas itämerensuomalaisten kielten tutkija Seppo Suhonen on ylittämässä sekä uuden vuosikymmenen että uuden vuosituisinan rajan — vaikka ihmettelisikin, miten mies kykenee pakinoimaan vaikkapa menneiden aikojen savolaisesta vossikasta, jonka hevonen ei ainakaan kesällä syönyt lunta.

Asiakirjat todistavat kuitenkin, että Seppo Tapio Suhonen on syntynyt 16.5.1938 Iisalmessa ja suorittanut ylioppilastutkintonsa Iisalmen Lyseossa vuonna 1958. Fi-

losofian kandidaatin tutkintonsa hän on suorittanut Helsingin yliopistossa vuonna 1966. Hänestä tuli lisensiaatti vuonna 1970, ja vuonna 1973 hän väitteli tohtoriksi. 1976 hänestä tuli Helsingin yliopiston itämerensuomen kielten laitoksen vs. varsinainen professori, ja syyskuussa 1978 hänet nimettiin itämerensuomalaisten kielten varsinaisen professorin virkaan.

Suhosen opiskeluajan kiinnostuspiiriä heijastavat laudaturopinnot sekä itämerensuomalaisista kielistä että fonetiikasta (kielitieteellis-akustinen linja) ja approbaturopinnot suomalaisesta ja vertailevasta kansanrunoudentutkimuksesta. Hän edustaa toisin sanoen vielä niitä sukukielten profes-

soreita, joilla oli tutkijantiellä mukanaan erinomaiset tiedot fonetiikasta. Sellaisia olivat hänen edelläkävijöistään esimerkiksi Lauri Kettunen ja Lauri Posti. Suhoselta ilmestyi jo 1961–1965 yhteensä seitsemän kirjoitusta, joista ensimmäinen oli moniste »Sönastik L. Kettunen'i 'Eestin kielen opikirja' juurde. 1800 sõna». Muiden joukossa olivat hänen Lauri Postin kanssa painokuntoon toimittamansa ja julkaisemansa »E. N. Setälän vatjalaismuistiinpanot» (SUST 134, 1964) sekä Kari Laukkasen kanssa laatimansa »Inkeröis-vatjalaisia arvoituksia, sananparsia ja sutkauksia» (Virittäjä 1964). Opiskelija on professorin yhteistyökumppanina aina ollut harvinaisuus; harvinaisuus on myös kielitieteilijäksi pyrkivän opiskelijan näkyvä askel kansanrunoutentutkimukseen päin, vaikka tässä tapauksessa yhteistyökumppanista tulikin yksi suomalaisen kansanrunoutentutkimuksen parhaista miehistä. Toisaalta Suhonen on toiminut opiskeluaikanaan sekä Turussa että Helsingissä fonetiikan laitoksen assistenttina, hänen ensimmäinen varsinainen tutkimusartikkelinsa »Sonagrammimittauksia vatjan /e/-vokaalin formanteista» (Virittäjä 1963) edusti ajantasaista fonetiikkaa, pro gradussaan »Liivin kielen fonologian pääpiirteet» (1966) hän käsitteli foneettisesti ja fonologisesti vaikeinta itämerensuomalaista kieltä ja hän on kirjoittanut satoja tietosanakirja-artikkeleita fonetiikasta. Saattaa siis olla vain kohtalon oikku, ettei hänestä ole tullut fonetiikan profesoria, kuten esimerkiksi Frans Äimästä ja Antti Sovijärvestä, jotka tunnemme myös ansiokkaina sukukielten tutkijoina.

Suhonen on palannut fonetiikkaan ja fonologiaan myöhemminkin ja kierrellyt usein fonetiikan rajamailla. Foneetikkona näemme hänet vuonna 1982, kun hän kuvaa suorittamiensa mittausten pohjalta liivin vokaalien kestoa tärkeässä kirjoituksessaan »Über die Quantität der livischen Vo-

kale», joka ilmestyi Antti Sovijärven juhla-kirjassa (MSFOu 181). Vatjan ääntämyksen vaikeimpia ongelmia hän käsitteli Mátrafüredin fonologiakonferenssissa vuonna 1979 esitelmässään »Fragen der phonologischen Analyse des Wotischen», joka on ilmestynyt kirjassa »Studien zur phonologischen Beschreibung uralischer Sprachen» (Budapest 1984), ja »Vatjan kielen vokaalisen-venseistä» hän esitelmöi fonetiikan päivillä Joensuussa (1984).

Suhosen erityiskiinnostuksen kohteena ovat varsinkin itämerensuomalaisten kielikontaktit, joita hän on tutkinut hyvin monipuolisesti. Alussa hän kiinnitti huomiota pääasiassa fonotaksiin. Kun kielten välistä vaikutussuuntaa ja -aikaa osoittavat usein juuri sanaston äänteelliset piirteet, on eri kielten fonotaksin, siis äänteiden kombinoitumisen tutkimus lainasanaston tutkimuksen välitön kääntöpuoli, vaikka se itsessäänkin voi olla ja usein onkin tutkimuksen päämäärä. Fonotaksiin liittyvät Suhosen tuotannosta artikkeli »Salatsin liivin konsonanttiyhtymistä» (SUST 145, 1968) ja Tallinnan fennougristikongressissa vuonna 1970 pidetty esitelmä »Fragen der Phonetik der ostseefinnischen Sprachen», jossa käsiteltiin Kuurinmaan liivin ja lyydin fonotaksia. Vaikka itämerensuomalaisten kielten konsonanttiyhtymiä on käsitelty myöhemminkin, Suhonen oli ensimmäinen ja tähän mennessä viimeinen, joka tutki niitä Joseph H. Greenbergin yleistysten tai universaalien kannalta. Samassa hän osoitti, että kaikki Greenbergin yleistyset eivät olekaan poikkeuksettomia. Tämä esitelmä julkaistiin saksaksi vasta 1975 ja suomeksi 1974 Suhosen kirjassa »Lähisukukielten muoto-oppia ja lainasuhteita» (Castrenianumin toimitteita 9).

Christian Stangin juhla-kirjassa »Donum Balticum» (1970) julkaistu artikkeli »Zur Mouillierung der späten lettischen Lehnwörter im Livischen» yllätti lukijan liivin

lättiläisten lainasanojen ja lätin sanojen vastaavuuksien erittäin tarkalla esityksellä: yleensä sodanjälkeiset itämerensuomalaisen kielten lainasanoja koskevat kirjoitukset olivat olleet vaatimattomia ja sanakeskeisiä. Aloitettua suuntaa jatkoi Suhosen liivin nuoria lättiläislainoja käsittelevä väitöskirja »Die jungen lettischen Lehnwörter im Livischen» (SUST 154, 1973). Siinä Suhonen esitteli erittäin tiiviin yleiskatsauksen lätin ja liivin äänneistä ja tooneista (tai ns. intonaatioista), lätin äänneiden tarkat mukautumissäännöt liivissä sekä lätin lainasanojen muoto-opillisen taustan. Väitöskirja käsitteli myös ongelmaa, ovatko lainasanat lähtöisin lätin kirjakielestä vai murteista, suoraan saksasta vai lätin välityksellä saksasta. Kirjassa on myös 2 534 sanan luettelo, jota voidaan luonnehtia liivin kielen lättiläislainojen sanakirjaksi. Tämä teos asetti Suhosen ansiokkaiden itämerensuomen balttilaisten lainasanojen tutkijoiden Vilhelm Thomsenin ja Jalo Kaliman rinnalle, jotka molemmat olivat kuitenkin pikemmin baltologeja.

Liivin ja lätin suhteet ovat tärkeällä sijalla myös Suhosen 1974 ilmestyneessä kirjassa »Lähisukukielten muoto-oppia ja lainasuhteita». Tämän kirjan neljästä luvusta kaksi käsittelee juuri liivin lättiläisvaikutuksia. Kolmas luku »Liivin ja lätin kielen kosketuksia» käsittelee 118 liivin käännös- ja merkityslainaa sekä joukon verbien datiivirektioita; se on suuressa määrin jatkoa väitöskirjalle. Neljäs luku »Liivin lättiläis-peräisen sanaston vaihtelevuudesta ja mukautumisesta» pohtii sekä lättiläisten lainasanojen määrää ja mukautumista että niiden vaihtelevuuden monenlaisia syitä.

Vuonna 1979 Suhonen kysyy artikkelissaan »Das livische — eine finnisch-ugrische Sprache oder eine Mischsprache?» (VSUA 12, Wiesbaden), onko liivi suomalais-ugrilainen kieli vai sekakieli ja päättää sen olevan suomalais-ugrilainen kieli.

Toinen tärkeä alue Suhosen kontaktitutkimuksissa on ollut vatjan suhteet naapurikieliin. Niin sanotun Kukkosin vatjan ominaisuuksia tutkittuaan Suhonen on päätellyt, että Kukkosin murre on deskriptiiviseltä kannalta katsoen inkeroista, mutta historiallisesti vatjaa (»Wotisch oder Ingrisch?» – *Dialectologia Uralica*, Wiesbaden 1985). Inkeroisen ja suomen vaikutuksia vatjaan käsittelee Suhosen tutkimus »Zur Identifizierung der jungen Lehnwörter im Wotischen» (Lyökämme käsi kätehen, Amsterdam 1985), jossa hän tarkastelee vatjan nuorten lainasanojen äännepiirteitä. Venäjän vaikutuksia vatjaan taas käsittelee artikkeli »Über Art und Umfang russischen Einflusses im Wotischen» (Finnisch-ugrische Sprachen zwischen dem germanischen und slavischen Sprachraum, Amsterdam 1992). Vatjan venäläislainoja on tarkemmin tutkinut Suhosen oppilas Petri Lauerma väitöskirjassaan.

Kolmas Suhosen tutkima kontaktialue ovat aunus, lyydi ja vepsä. Siinä hänen kiinnostuksensa kohteena ovat olleet sanasto (»Karjala-aunuksen suomesta kulkeutuneista sanoista» – Kalevalaseuran vuosikirja 58, Helsinki 1978), lyydin venäläislainojen (5 264 sanaa) jakautuminen sanaluokkiin, nominien loppuäänneistö, nominien, partikkelien ja verbien loppuäänneet (»Venäläislainojen mukautumisesta lyydiin». – Laatokan piiri, 1990) ja vepsän venäläis-peräiset lauserakenteet (»Vepsäläis-venäläisiä lauserakenteita.» – *Systeemi ja poikkeama*, Turku 1993).

Seppo Suhosen monipuolisuutta viron kielen ja kulttuurin tutkijana ja välittäjänä voi kadehtia suurin osa virolaisista vastaavien alojen ammattilaisista. Aiemmin mainitsemani monisteen »Sõnastik L. Kettunen'i 'Eestin kielen oppikirja' juurde» lisäksi Suhonen on Pertti Virtarannan kanssa laatinut opetusvälineet »Näytteitä Viron kirjallisuudesta» (1975) ja »Näytteitä ura-

lilaisista kielistä» -sarjan toisen osan, tekstikokoelman ja kasetin »Viron kirjakieli» (1975). Tieteellisesti tärkeimmät ovat hänen kirjoituksensa suomen ja rannikkoviron suhteista (»Über die Beziehungen zwischen dem Finnischen und den estnischen Küstendialekten». – Explanations et tractations Fenno-Ugricae in honorem Hans Fromm, München 1979) ja Kabbölen virolaisesta kielisaarekkeesta (»Eine estnische Sprachinsel in Finland». – Lingua Posnaniensis XXIII, 1980). Hän on ollut kiinnostunut viron johtimista ja niiden vastineista suomessa, mikä näkyy tutkimuksista »Viron verbinjohtimien vastineista suomessa» (Lähivertailuja 3, Turku 1988) ja »Eesti keele nimisõna-liidetega moodustatavate isikuni mede morfoloogilised vasted soome keeles» (Lähivertailuja 7, Turku 1994). Ehkä samaan johto-opilliseen kiinnostukseen palautuu myös hänen oppilaansa Johanna Laakson väitöskirjan teema »Translatiivinen verbinjohdin NE itämerensuomalaisissa kielissä» (1990). Suhonen on kirjoittanut mielenkiintoisen yleiskatsauksen viron kielestä (»Viron kieli». – Kielestä kiinni, 1989) ja lukemattoman määrän muita kirjoituksia ja arvosteluja.

Suhonen on mielenkiintoisella tavalla tutkinut myös esihistoriallisten balttilais-itämerensuomalaisten kontaktien jälkiä itämerensuomessa ja kiinnittänyt ensimmäisenä huomiota balttilaislainojen levikkiin artikkeleissaan »Balttilaisten lainasanojen levikistä ja merkityspiirteistä itämerensuomalaisissa kielissä» (Virittäjä 1980) ja »Lainasanat balttilais-itämerensuomalaisten kontaktien kuvastajina» (Suomen väestön esihistorialliset juuret. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk. Helsinki 1984). Hän on analysoinut itämerensuomalaisia sanoja, joita itämerensuomalaiset tutkijat eivät — toisin kuin Konstantīns Karulisen lätin kielen etymologinen sanakirja (1992) — käsittele balttilaislainoina (»Finnougris-

tit und die lettischen Etymologien». – Finnisch-ugrische Sprachen in Kontakt, Maastricht 1997). Liivin lättäläislainojen lisäksi hän on ehdottanut uudet balttilaiset etymologiat sanoille *hala*, *halava* ja *rainta* sekä slaavilaiset etymologiat sanoille *päntä*, *länkä* ja *lenko* (»Zur Etymologie von Finnisch päntä» – Festschrift für István Futaky. Finnisch-Ugrische Mitteilungen 10, 1986; »Baltische und slavische Etymologien», SUSA 82, Helsinki 1989). Suhonen on esittänyt myös vieraasta vaikutuksesta itämerensuomalaisten kielten rakenteessa hyödyllisen yhteenvedon »Über fremden Einfluß auf die Struktur der ostseefinnischen Sprachen». (Itämerensuomalaiset kielikontaktit. Itämerensuomalainen symposium 7. kansainvälisessä fennougristikongressissa Debrecenissä. Helsinki 1990.)

Esitetyn taustalta on luonnollista, että parhaassa, D. Sinorin toimittamassa uralilaiskielten käsikirjassa »Uralic languages: description, history and foreign influences» (Leiden 1988) itämerensuomalaisten kielten historiaa ja suomalais-ugrilaisten kielten balttilaislainoja käsittelevät osat »Geschichte der ostseefinnischen Sprachen» ja »Die baltischen Lehnwörter der finnisch-ugrischen Sprachen» ovat Suhosen kirjoittamia.

Suhonen on kerännyt aineistoa suomesta ja sen jokaisesta lähisukukielestä sekä myös mordvasta ja unkarista. Silloin kun Liivin rannikko, Vaipooli ja Viron rannikko olivat tiukasti vartioituja, hän nauhoitti liiviä, vatjaa ja rannikkoviroa Tallinnassa ja liiviä myöskin Riiassa. Liivin rannikolle hän pääsi vasta kesällä 1989. Suhonen on julkaissut 1976 kokoelman »Liivin kielen näytteitä» (Castrenianumin toimitteita 5) Tallinnassa vuonna 1971 nauhoittamistaan teksteistä. Vaikka nämä kielennäytteet ovatkin sisällöltään perinteisiä, siis etnologisia ja folkloristisia, tekstikokoelma poikkeaa tavallisista murreteksteistä. Siinä esitetään

liivin kirjakielen viimeisen ideologin ja ansiokkaan kehittäjän Pētõr Dambergin (1909–1987) vapaata, mutta hiottua puhetta. Suhosen nauhoittamia tekstejä näemme ja kuulemme myös kieleennäytekokooma- ja kasettisarjassa »Näytteitä uralilaisista kielistä», jonka viidestä osasta kolmen toimittamiseenkin hän on osallistunut. Hän on koonnut ja toimittanut painokuntoon myös vatjan kielen Kukkosin murteen sanakirjan (LSFU XIX, Helsinki 1980), jonka aineistot oli kerännyt Lauri Posti. Myöhemmin hän on ollut Virittäjän päätoimittaja 1988–1991 ja vuodesta 1986 Castrenianumin toimitteita -julkaisusarjan vastaava toimittaja.

Seppo Suhosen kiinnostus pienten kansojen melkein toivottomaan taisteluun omista kielistään ja kulttuureistaan näkyy hänen esitelmissään itämerensuomalaisten pienkansojen kirjakielistä: »Wege der kleineren ostseefinnischen Völker zur eigenen Schriftsprache und Literatur» (Specimina Sibirica. Materialien eines internationalen Symposions. Szombathely 1993) ja »Züge der Literatursprachen der kleineren ostseefinnischen Völker» (Zur Frage der uralischen Schriftsprachen, Budapest 1995).

Suhosella on ollut suuri osuus Paulopriit Voolaineen kansanlaulaja Anne Vabarnalla teettämän setukaisepoksen »Peko» julkaisemisessa. Hän on toimittanut tämän kansalliseepokseen yhdessä Paul Hagun kanssa ja kirjoittanut siihen johdannon. Kiinnostuksesta ja ehkä myös myötätunnosta setukaisia ja muita pieniä, tavalla tai toisella sorrettuja kohtaan hän on Tuija Saarisen kanssa toimittanut saman sarjan kirjan »Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla»; molemmat kirjat valmistuivat Jyväskylän fennougristikongressiin 1995. En voi olla lisäämättä, että samassa kongressissa Suhonen järjesti symposiumin »Itämerensuomalainen kulttuurialue» ja oli toimittanut symposiumiin myös samannimisen esitelmä- ja komment-

tikoelman (Castrenianumin toimitteita 49).

Seppo Suhosella on aina noin tusina luottamustehtävää ja ulkomaalaisen on vaikea aavistella, mikä niistä on suomalaisesta näkökulmasta tärkein, mikä kunnioitettavin, mikä työläin. Ulkoapäin katsoen riittäisi se, että hän on toiminut kymmenen vuotta (1974–1983) Suomalais-Ugrilaisen Seuran sihteerinä, vuodesta 1990 alkaen esimiehenä — onhan Suomalais-Ugrilainen Seura yhä ainoa vankka ja pysyvä suomalais-ugrilaisuuden tieteellisen pohjan kehittäjä. Toisaalta Suomenlahden takaa katsoen ei voida vaieta siitäkään, että ilman Seppo Suhosen aloitetta ja aktiivisuutta ei olisi syntynyt viron kielen apulaisprofessorin virkaa ja viron kielen ja kulttuurin pääaineopetusta Helsingin yliopistossa. Jo sitä ennen Helsingin yliopiston itämerensuomalaisten kielten laitos, myöhemmin suomalais-ugrilainen laitos, loi jatkuvasti monelle virolaiselle kielen tai kirjallisuuden tutkijalle näiden lehtorikaudella mitä parhaat työskentely- ja kehittymismahdollisuudet. Ei voida myöskään aliarvioida Seppo Suhosen toimintaa luottamustehtävissään Friedebert Tuglas -seuran johtokunnan jäsenenä ja varapuheenjohtajana 1980-luvulla, Suomen Viron-instituutin johtokunnan jäsenenä vuodesta 1991 alkaen ja saman instituutin säätion hallituksessa vuodesta 1993 alkaen. Tunnustaen hänen monipuolisen toimintansa sekä viron ja sukulaiskielen tutkimuksessa että myös Tarton yliopiston hyväksi Tarton yliopisto valitsi 1994 Seppo Suhosen kunniatohtorikseen.

Lämpimät onnentoivotukset Seppo Suhoselle! Riittäköön hänen intonsa ja voimansa kaikkiin tehtäviin! ■

TIIT-REIN VIITSO

Tartu Ülikool, Ülikooli 18, EE-2400 Tartu, Eesti